

העמותה להנצחת זכרה
של גולדה מאיר

פרסומי העמותה

ממשלות גולדה מאיר
בתהליך השלום

ממשלות גולדה מאיר בתהליך השלום

יום עיון שנערך ב'ד' באב, תשמ"ה, 22.7.85

העמותה להנצחת זכרה של גולדה מאיר

תוכן עניינים

7	.....	מבוא
9	.....	דברי פתיחה / ירוחם משל, יו"ר מכון לבון
12	.....	נצחון צבאי מזהיר מול מפלה ערבית מעוררת מרי / אבא אבן
21	.....	מהלכים ומגעים מול קיר אטום / מרדכי גזית

מבוא

האם הוחמצו ההזדמנויות לשלום על-ידי הממשלות שגולדה מאיר עמדה בראשן? שאלה זו עמדה במרכזו של ערב העיון שארגנה העמותה להנצחת זכרה של גולדה מאיר.

ערב העיון נערך בשיתוף עם המכון לחקר תנועת העבודה על-שם פנחס לבון ובהשתתפות ראש הממשלה שמעון פרס. פתח את הערב החבר ירוחם משל, יושב ראש מכון לבון, והנחה אותו החבר חיים גבתי, יושב ראש העמותה. בדיון השתתפו חבר הכנסת אבא אבן, שהיה שר החוץ בממשלות גולדה מאיר, ומרדכי גזית, שכיהן כמנהלו הכללי של משרד ראש הממשלה.

ערב העיון עסק בהתרחשויות שהיו באזור בין השנים 1969 – 1974 על רקע הנצחון המזהיר של מלחמת ששת הימים.

לדעת הדוברים לא החמיצה ממשלת גולדה מאיר הזדמנויות לשלום. אבא אבן טען כי בניגוד לרושם שנוצר, היתה לאחר מלחמת ששת הימים אוירה פחות נוחה לשלום עם הערבים. עוצמת התבוסה לא הניעה את הערבים לחיפוש דרכים לעשיית שלום אלא להפך – התבוסה נוצלה כגורם להצלחה בזירה המדינית.

גם לדעתו של מרדכי גזית לא החמיצה גולדה מאיר הזדמנויות לעשיית שלום, הואיל ובין השנים 1969 – 1973 לא היו כלל הזדמנויות לעשיית שלום. יתירה מזאת, לדעתו היתה גולדה מאיר מוכנה לווייתורים ולצעדים מרחיקי לכת כדי לקדם את האפשרות לשלום. מהלכיה אליה, המפורטים בהרחבה בדברי מרדכי גזית, מפריכים את תאוריית ההחמצות. דברי המשתתפים בערב העיון הוקלטו ולאחר מכן נערכו בכתב במלואם ובצורה מעניינת ונוחה לקריאה.

חוברת זו היא הראשונה בסידרה של פרסומים שיופיעו מעת לעת במסגרת פעילויות העמותה. הפרסומים יעסקו בנושאים הקשורים לגולדה מאיר ולפועלה.

ירוחם משל, יו"ר מכון לבון

דברי פתיחה

אדוני ראש הממשלה, חברי שמעון פרס, אבא אבן, שלמה גזית, חברים וחברות,

כפתיחת ערב העיון בנושא השלום בתקופת ממשלת גולדה, ברצוני להתייחס לכמה גורמים מאפיינים שעמדו ועומדים בפני ישראל בתהליך השלום, גורמים המביאים את מקבלי החלטות לכלל התלבטות טבעית ומובנת לגבי הצורך בהבחנה בין הרצוי לבין המצוי בתחום זה. במאבקה של התנועה הציונית, ותנועת העבודה כחלק ממנה, למען מדינה יהודית עצמאית בארץ ישראל, התגבשו שתי מגמות עיקריות, האחת: השאיפה להשיג את מלוא זכויותו ההיסטוריות של העם היהודי במולדתו, וזה מבחינת הרצוי, לעומת המגמה האחרת היותר ריאלי — דהיינו, נכונות להשיג לפחות את מה שניתן להשיג תוך התחשבות במגבלות הזמן והמקום, וזה מבחינת המצוי.

מנהיגי התנועה הציונית, החל בהרצל וכלה בווייצמן ובן-גוריון, שאפו להשיג הכרה בינלאומית למולדת היהודית. מטרתם היתה שלמדינה העתידה לקום יהיה סטאטוס של מדינה ריבונית בעלת חובות וזכויות, כמקובל בקהילה הבינלאומית. אהבת המולדת והערגה לארץ ישראל ההיסטורית על כל סמליה וקסמיה היו טמונים עמוק-עמוק בנפשותיהם של מנהיגים אלה, אך הם לא עמדו בסתירה לעיצוב הגיונם המדיני, אשר הניעם לחתור לגיבושה של ישות מדינית מוכרת, שתהווה בסיס להגשמתו של המפעל הציוני. בהופעתו בפני "ועדת פיל" בשנת 1937 (בחלקי נפל להיות נוכח בהופעה זו) ביסס בן-גוריון את תביעתו להקמתה של מדינת יהודית בארץ ישראל על המנדט שיש לעם היהודי על ארצו מהתנ"ך.

ברם, עמדתו המוצהרת הזו לא מנעה בעדו, בשלב מאוחר יותר, להסכים לחלוקת הארץ, כיוון שהוא ראה בכך סיכוי ריאלי להגשמתו, ולו רק החלקית, של הרעיון הציוני. על הביקורת שהוטחה נגדו בשל עמדתו זו מצד חוגים שונים השיב בן-גוריון בפסקנות כי אין לראות במדיניות זו ביטוי כלשהו לויתור מצידו על זיקתו ההיסטורית של עם ישראל לארץ ישראל כולה.

עצרת האו"ם החליטה על חלוקתה של ארץ ישראל לשתי מדינות ב־29.11.1947. יושב פה אבא אבן, אשר חווה את החוויה מהצד השני, בניו-יורק; אנחנו חווינו זאת כאן. ההחלטה העניקה לנו אמנם מדינה קטנה ומצומקת, אך השמחה על עצם ההכרה הפורמלית אשר בה זכתה המסגרת המדינית היתה רבה ביותר. השמחה היתה כה רבה עד כי סחפה גם את מתנגדי תכנית החלוקה מקרב הישוב היהודי בארץ.

הערבים דחו באורח עיקש את התכנית כולה. כאשר הוחלט באו"ם על הקמתה של מדינת ישראל, ומאוחר יותר כאשר ישראל נתקבלה כחברה באו"ם, היה בו בארגון האומות המאוחדות רוב למדינות הדמוקרטיות. כאשר נתקבלה ישראל כחברה באו"ם, היו בו 59 חברות ובתוכן 37 מדינות דמוקרטיות, אשר היוו 63%, ואילו היום מונה האו"ם 160 חברות ובהן רק 52 שייכות

לגוש הדמוקרטי, דהיינו 32% בלבד.

תארו לעצמכם, אילו היתה ההיסטוריה "מאחרת" והמנדט הבריטי היה מסתיים היום, כיצד היו נראות תוצאות ההצבעה באו"ם בהרכבו הנוכחי? בוויין לא היה מתעקש בסירובו למתן מאה אלף סרטיפיקטים. נאומו ההיסטורי של אנדרי גרומיקו וההליכה המשותפת של ארצות-הברית עם ברית-המועצות לא היו מתאפשרים היום כלל ועיקר. זה היה מומנט היסטורי שהניב ממצאים חיוביים, שנוצל כהלכה. אגב – כיום, כאשר אני נפגש עם חוגים קומוניסטיים, הם מעמידים פנים שאינם זוכרים כלל וכלל את נאומו של גרומיקו ועלינו להזכיר להם כי אכן היה כדבר הזה. בן-גוריון הכריז על הקמתה של מדינת ישראל ב-14.5.1948 וכבר למחרת החלה פלישתם של צבאות ערב. שיחות רודוס, שהחלו ב-13.1.1949 ונסתיימו ב-24.2.49, ואשר במהלכן נחתמו הסכמי שביתת הנשק, היוו לדעתי את ההסכם המדיני הראשון בין ישראל לשכנותיה הערביות. כל זה נשכח ועלינו לשוב ולהזכירו.

מדינת ישראל ניצלה את פלישת עמי ערב והצליחה להרחיב את גבולותיה ותיקנה מקצת מן העיוותים אשר בגבולות החלוקה על-פי החלטות האו"ם וזו, כמובן, הוכחה נוספת לניצול האפשרויות המזדמנות ומומנטים היסטוריים המאפשרים הישגים, אם אמנם יודעים לנצלם ושלא להחמיצם.

ישראל בנתה את כוחה הצבאי תוך הבנה שרק באמצעות כוחה זה יעלה בידה ליישם הלכה למעשה את ההחלטה המדינית של ארגון האו"ם.

הקמת צה"ל והתעצמותו היו תמיד אמצעי המגן שנועד להבטיח את קיומה של המדינה היהודית; משום כך יש משמעות מיוחדת לשם "צבא הגנה לישראל" – משמעות פוליטית, מדינית וחברתית כאחת.

מומנטים היסטוריים באים וחולפים ויש לנצלם ברגע שהם מופיעים, כי אם מחמיצים ומזניחים אותם אין כל בטחון שהם יחזרו.

מיגוון רב של גורמים ונסיבות חברו בזמנו יחדיו והפכו את דבר הקמתה של מדינת ישראל ממישימה בלתי אפשרית למשימה אפשרית, ואלה הם: תמיכת המעצמות הגדולות; לחצם הגובר של פליטי השואה על שערי הארץ; עייפותו של שלטון המנדט; ההיערכות הבינלאומית באו"ם ויחסי הכוחות בתוכו. כל אלה יצרו, כאמור, מומנט היסטורי שאיפשר החלטה על הקמת המדינה, מומנט אשר מנהיגים דגולים ידעו לנצלם כראוי.

עלינו להיות מודעים לעובדה זו, המוכיחה כי יש לתפוס מומנטים היסטוריים ולנצל אפשרויות לפריצת דרך, אשר אם מזניחים ומפסידים את המומנטים אין מגיעים להישגים ונתקעים במצב שאין לו הגדרה אחרת מאשר "בכיה לדורות."

כאשר קמה מדינת ישראל, היה בה מיעוט ערבי; כיום עלינו לשאול את עצמנו אם נתנו את דעתנו במידה מספקת על משמעות היותנו מדינה יהודית. האם התהליכים החברתיים, הפוליטיים, הדמוגרפיים של השנים האחרונות אינם מסכנים את המשך היותנו מדינה יהודית? האם אין באותם התהליכים כדי לסכן את אופיה הדמוקרטי של מדינת ישראל? לדעתי, אנחנו לא נתנו מספיק את דעתנו לחינוך, מה זו מדינת יהודים מה זה מיעוט ערבי ומה זה מיעוט ערבי עם זכויות וחובות שווים ומה נקרא מיעוט ערבי שהופך ל-50%. זאת אומרת, מדינת יהודים זה ערך; מיעוט ערבי זה ערך חברתי, כלכלי ופוליטי. החינוך לגבי רוב ומיעוט ערבי יש בו משמעות ויתכן שחטאנו בנושא זה. עלינו להסביר לצעירים, לנוער, לצבא מה נקרא מדינת היהודים ומיעוט ערבי עם זכויות וחובות כאחד.

יש היום ניצנים של אפשרות להידבר עם גורמים ערביים שונים. מלחמת לבנון, שהיתה

מלחמת "יש ברירה", השאירה צלקות בקרב רבים מאתנו, אך היא נתנה את אותותיה גם בקרב חוגים ערביים לא מעטים. היתה פה משלחת מאזור קוויבק בקנדה, יש להם קשרים קבועים עם ערבים בשומרון ובעזה. הם באו הנה ונפגשו עם ערבים בשטחים. היתה לי אפשרות לשוחח איתם. מלחמת לבנון גרמה לחשבון נפש לא רק בציבור היהודי, אלא גם בציבור הערבי. ואילו הערבים ביהודה ושומרון הגיעו למסקנה שבזמן מלחמת לבנון הם היו עוזבים לנפשם וכל ממשלות ערב לא התעניינו בגורלם, וגם להם יש מסקנות ממלחמת לבנון והן — כמיהה לשלום ורצון לשלום.

כיום רק"ח קיימת גם ברחוב היהודי וגם ברחוב הערבי, אך אסור לנו להגיע למסקנות כי אין גורמים מתונים במחנה הערבי. אין ספק שישנן קבוצות קיצוניות, אבל המסות הגדולות אינן משתייכות לסוג זה. המסות האלה הסיקו אף הן מסקנות ממלחמת לבנון, ומסקנתם היתה כי אין פתרון צבאי לבעיית השלום בינינו ובין שכנינו וכי יש מקום להידברות — ואת זה אנו צריכים לעודד.

קיימת הבעיה הפלשתינאית כמרכיב בולט בקונפליקט הישראלי-ערבי. המכשולים בדרך לפתרון הסכסוך רבים, אבל ברצוני לציין רק שניים: התנגדותם של חוגים מסויימים בקרבנו לשאת ולתת על שטחי יהודה ושומרון, או התביעה להקמת מדינה פלשתינאית עצמאית; שתי נקודות אלה בלבד כתנאי מוקדם למשא-ומתן, דיין כדי לטרפד כל מהלך לשלום. הפתרון יימצא במסגרת של משא-ומתן ישיר, ללא תנאים מוקדמים, בין ישראל, ירדן ונציגי הפלשתינאים. במשא-ומתן זה יש למצוא פתרון לבעיה הפלשתינאית, תוך הבטחת גבולות בטוחים ומוסכמים לישראל, תוך חתירה להשגתו של שלום בר-קיימא בינינו ובין שכנינו, כי אין תחליף לשלום. אילולא תמיכת המערך בהסכמי קמפ־דיוויד בכנסת, ההסכם בין בגין וסאדאת לא היה מתממש. אולם קדמו לכך פעולות והסדרים קודמים בממשלות הקודמות וסידרה של הסכמי הפרדה וכו'; עליהם ודאי ידברו אבא אבן ומרדכי גזית.

אני מאחל בשם כולם ברכה והצלחה.

